

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

**Ефективна  
ЕКОНОМІКА**

Дніпропетровський державний  
аграрно-економічний університет



Переглянути у форматі pdf

**С. А. Мазуров**

**МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ ВИСОКОПРОДУКТИВНИХ РОБОЧИХ МІСЦЬ В ПРОМИСЛОВІСТІ УКРАЇНИ**

№ 11, 2015 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 338

*С. А. Мазуров,*

*аспірант Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України, м. Київ*

## **МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ ВИСОКОПРОДУКТИВНИХ РОБОЧИХ МІСЦЬ В ПРОМИСЛОВІСТІ УКРАЇНИ**

*S. A. Mazurov,*

*graduate student of State Employment Service training Institute, Kyiv*

### **MACROECONOMIC ASPECTS OF CREATING HIGH-PERFORMANCE INDUSTRY JOBS IN UKRAINE**

*В статті досліджено проблеми створення високопродуктивних робочих місць на макrorівні, розглянуто основні недоліки та запропоновано шляхи до часткового вирішення проблем, пов'язаних із формуванням чинників створення робочого місця, підвищення його продуктивності та технологічності. Прیدілено увагу формуванню поняття ефективного робочого місця та його високій продуктивності, наведено досвід зарубіжних країн та проаналізовано роботи вітчизняних вчених, які досліджували відтворення робочих місць. На підставі зробленого дослідження автором запропоновані шляхи стимулювання створення високопродуктивних робочих місць в промисловості України.*

*The article examines the problem of creating high-performance workplaces at the macro level, examines the main gaps and proposed ways to a partial solution of the problems connected with the formation factors of the workplace, improving performance and manufacturability. Attention is paid to the formation of the concept of an effective workplace and high performance, the experience of foreign countries and analyzed the work of Russian scientists who investigated reproduction jobs. On the basis of the performed research the author suggests ways of encouraging the creation of productive jobs in the Ukrainian industry.*

**Ключові слова:** промисловість, висока продуктивність, робоче місце, ефективність, регуляторна політика, макроекономіка.

**Keywords:** industry, high performance, workplace efficiency, regulatory policy, macroeconomics.

**Постановка проблеми.** Останнім часом стан промислового виробництва в Україні нерідко стає предметом критичних обговорень. Після економічного зростання, що тривав протягом 2000-х років та в окремі роки після фінансово-економічної кризи, сьогодні фіксуються стагнаційні тенденції. Серед загальних причин падіння темпів промислового сектора експерти називають збереження сировинної спрямованості української економіки, низьку активність процесів модернізації і недостатній обсяг інвестицій у промисловість. Також негативний ефект на промисловість надають спад споживчого попиту, несприятлива ситуація на зовнішньому ринку в деяких галузях, військові події в країні. В умовах уповільнення економічного зростання все наполегливіше підкреслюється необхідність розробки нових механізмів по стимуляції розвитку виробництва з метою пошуку вирішення зазначених проблем.

Розроблення шляхів вирішення різноманітних проблем прискорення промислового розвитку країни висуває необхідність створення високопродуктивних робочих місць для забезпечення стійких темпів зростання продуктивності праці в промисловості.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** У роботах вітчизняних науковців і фахівців О. Гришної, І. Бондар, С. Кожем'якіної, А. Колота, І. Петрової, В. Петюха, В. Савченка, Н. Анішиної, В. Близнюк, Л. Лісогор, Д. Верби, Г. Кулікова та інших були закладені основи збалансованого відтворення кількості робочих місць, обсягів основних засобів і чисельності працівників, досліджується вплив інвестиційно-інноваційної діяльності держави на зростання зайнятості, продуктивності праці. Проте макроекономічним процесам створення високопродуктивних робочих місць в промисловості приділяється недостатньо уваги.

**Метою** даної статті є дослідження проблем створення високопродуктивних робочих місць (ВПРМ) в промисловості України, а також пропозиції щодо часткового їх вирішення.

**Результати дослідження.** Одним з найважливіших пріоритетів політики держави є забезпечення високопродуктивної праці, для чого необхідно активізувати процес створення нових високотехнологічних і високопродуктивних робочих місць.

Питання створення високопродуктивних робочих місць в економіці України тривалий час обговорюються в науковому та експертному колах. Проте відсутнє єдине розуміння терміну «високопродуктивне робоче місце». У публікаціях на цю тему використовуються такі модифікації понять як високопродуктивне робоче місце, високотехнологічне робоче місце, висококваліфіковане робоче місце, ефективне робоче місце. Однак не всі автори розкривають зміст цих понять. Це викликає певні труднощі при розробці інструментарію державного впливу для використання в аналітичних розрахунках, при прийнятті управлінських рішень в процесі створення і модернізації ВПРМ в економіці України.

Слід відмітити, що поняття «робоче місце» також поки що не знайшло остаточного визначення. Дослідження показує, що існуючі визначення поняття «робоче місце» пов'язуються або з матеріально-речовою, або соціально-трудовою сутністю [1,4,9,10]. Як економічну категорію «робоче місце» пропонуємо розглядати як сукупність процесів і умов для взаємодії робочої сили і капіталу, що забезпечують можливість здійснення праці.

Високопродуктивне робоче місце є синонімом робочого місця з високою продуктивністю праці. Під час дослідження встановлено, що термін «висока продуктивність» можна визначити як плідотворність та високу ефективність під час виконання тих чи інших дій.

Термін «ефект» (від лат. Effectus – дія, результат) в широкому розумінні означає результат будь-якого процесу. Тому і ефект і результат можна розглядати як синоніми. Однак, як відмічають окремі автори, у деяких випадках ці терміни розмежовують. При цьому під умовним поняттям економічний результат мають на увазі загальний результат (зокрема, виручка, дохід), а під поняттям економічний ефект – чистий результат (зокрема, прибуток). Ефективність визначається відношенням результату (ефекту) до витрат, що забезпечили його отримання. Ефективність розкриває характер причинно-наслідкових зв'язків виробництва. Вона показує не сам

результат, а те якою ціною він був досягнутий. Тому ефективність найчастіше характеризується відносними показниками, що розраховуються на основі двох груп характеристик (параметрів) – результату і витрат. Це, втім не виключає використання і абсолютних значень вихідних параметрів [1].

Враховуючи вищезазначене можна вивести класичну формулу визначення ефективності робочого місця:

$$e_{PM} = \frac{E \rightarrow \max}{B \rightarrow \min} * 100\%$$

Де  $e_{PM}$  - ефективність робочого місця; E – економічний результат (ефект або вигода), який направлений на максимальний показник; B – витрати на створення та обслуговування робочого місця, направлені на мінімальний показник.

Виходячи з цього висока продуктивність робочого місця визначається як максимально ефективно-продуктивна, створена для досягнення найвищих економічних показників зона трудової діяльності працівника або їх групи, що оснащена всіма необхідними організаційними та матеріальними ресурсами для успішного здійснення роботи.

Встановлено, що під час вивчення питань створення високопродуктивного робочого місця слід щільну увагу приділити чинникам.

На думку автора процес стимулювання підприємств до створення високопродуктивних робочих місць повинен формуватися під дією наступних чинників:

- залучення сучасних вітчизняних інноваційних розробок для використання їх у виробництві;
- державна підтримка та стимулювання новостворених ВПРМ;
- наявність програм аналізу та прогнозування продуктивності праці;
- стимулювання державою розвитку внутрішнього ринку і підтримка вітчизняного товаровиробника;
- демонополізація виробництва та запровадження конкурентного середовища;
- збільшення інвестицій в основний капітал.

Даний перелік звісно не є вичерпним, але безумовно включає в себе більшість позитивних складових, які вирішують головні питання. Для розуміння позитивного впливу чинників слід ширше розглянути кожен з них, зазначивши недоліки існуючої національної моделі формування ВПРМ, вказавши на її слабкі сторони, та при цьому виділити пріоритетні напрямки розвитку економічної політики держави.

Чинник залучення сучасних вітчизняних інноваційних розробок для використання їх у виробництві. На сучасному етапі розвитку економіки у підприємств є можливість користуватися вітчизняними інноваційними розробками для підвищення продуктивності робочого місця. Згідно інформації, що знаходиться у вільному доступі, в Україні проєктується, виробляється та патентується достатня кількість інноваційних виробів, які не мають аналогів у світі в галузі енергозбереження, підвищення продуктивності та охорони праці на робочому місці. Ці винаходи, необхідні для впровадження, не мають належної підтримки з боку держави у вигляді фінансування, а дійсна підтримка, порівняно з іншими – виглядає зовсім недостатньою. Дані, які свідчать про це, наведені на рис. 1.

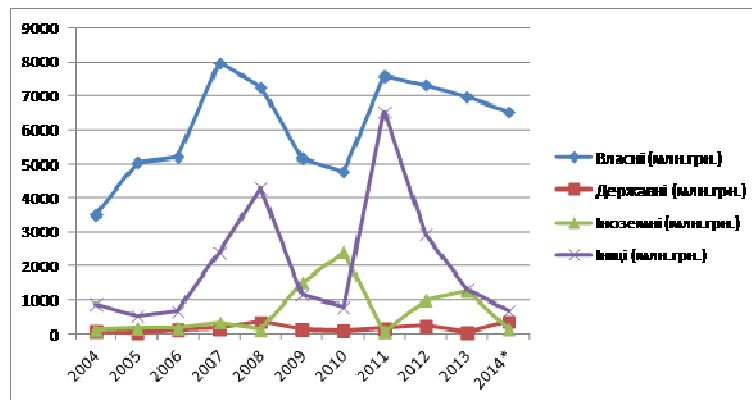


Рис. 1. Джерела фінансування інноваційної діяльності в Україні 2004 – 2014 роках

(\*) дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Джерело: розраховано автором за[2].

Також під час проведення дослідження було встановлено, що питома вага підприємств, що займалися інноваціями протягом 2004-2014рр. не перевищувала 17,4% від їх загальної кількості.

На підставі наведеного можна зробити висновок, що недостатній рівень державної підтримки інновацій та відсутність зацікавленості з боку підприємств негативно впливає на підвищення продуктивності як новоствореного робочого місця, так і такого, що функціонує тривалий час.

Аналізуючи другий чинник – державна підтримка та стимулювання новостворених ВПРМ, автором були виділені наступні функції, що на даний час, частково або повністю відсутні при реалізації державної регуляторної політики України щодо створення нових робочих місць.

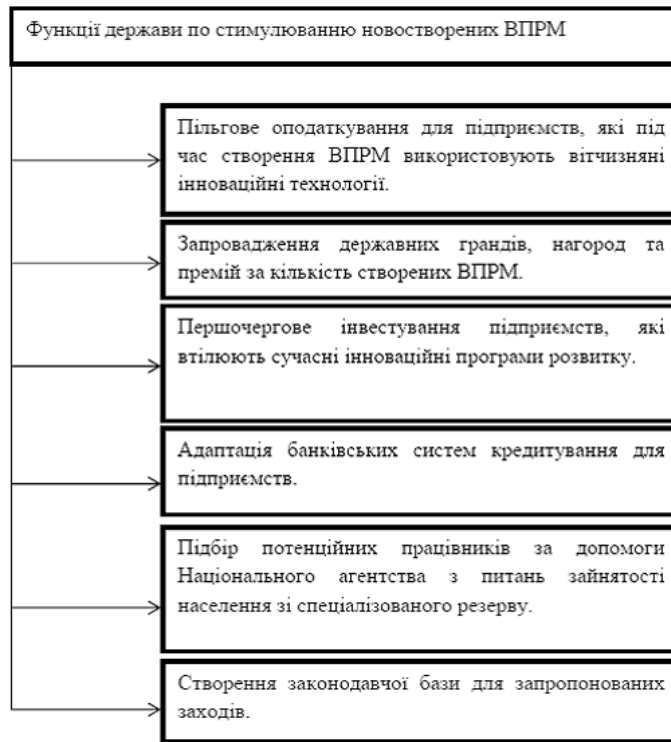


Рис. 2. Функції держави по стимулюванню новостворених ВПРМ

На державному рівні створено «Програму сприяння зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2017 року», яка затверджена постановою Кабінету міністрів №1008 від 15.10.2012 року. Ця Програма визначає заходи і шляхи розв'язання проблем у сфері зайнятості населення та передбачає консолідацію зусиль усіх сторін соціального діалогу, що спрямовані на підвищення рівня економічної активності населення, сприяння його продуктивній зайнятості та посилення соціального захисту від безробіття[3]. Проте в ній не приділено належної уваги процесу створення високопродуктивного робочого місця.

Чинник аналізу та прогнозування продуктивності праці в рамках розробки програм її підвищення на рівні підприємств, галузей і в цілому по економіці є велими важливим для прийняття управлінських рішень в сфері створення високопродуктивних робочих місць. Розробка і прийняття таких програм надасть можливість спрямувати зусилля на активізацію інвестиційних процесів і гармонізацію соціально-трудових відносин в суспільстві, що дозволить цілеспрямовано забезпечити реструктуризацію відтворювальних процесів в економіці, зростання продуктивності праці на робочих місцях, стабільні і високі темпи промислового виробництва[5, С.249-260].

Стимулювання державою розвитку внутрішнього ринку і підтримка вітчизняного товаровиробника дозволить створювати нові високотехнологічні робочі місця в економіці країни та її секторах, що забезпечить високі темпи виробництва товарів і послуг.

Надмірна монополізація вітчизняного виробництва слугує серйозним чинником, що гальмує створення нових робочих місць. Мультимільонери контролюють значну частину національної економіки: паливно-енергетичний сектор, будівельний ринок, гірничодобувний комплекс, всю добувну промисловість, автомобільну промисловість і транспортні послуги. Монополіст не зацікавлений вкладати гроші у нову техніку і прогресивні технології, оскільки йому більш вигідно використовувати дешеву робочу силу. У таких умовах відсутня конкуренція як головна рушійна сила модернізації, яка в базових галузях катастрофічно низька. Для того, щоб у бізнесу було бажання інвестувати в модернізацію, треба зменшити масштаби монополій. Одним з основних інструментів демонополізації служить створення сприятливих умов для розвитку малих і середніх підприємств, їх модернізації[4].

Вітчизняна економіка вимагає потужного платоспроможного попиту як у середині країни, так і за кордоном, для зростання вітчизняного виробництва продукції. У цьому відношенні максимально б сприятливі умови створення нових робочих місць інвестиції, залучати які необхідно з метою забезпечення розвитку високотехнологічних базових галузей економіки, зокрема аерокосмічної галузі, впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, біо- та нанотехнологій, створення сучасних матеріалів, фармацевтичної продукції та медичної техніки.

Головною причиною низького рівня капіталоозброєності та продуктивності праці в промисловості є зношеність основних виробничих засобів, використання зношеної техніки і застарілих технологій. Такі висновки підтверджені в багатьох дослідженнях і викладені у вітчизняних наукових працях [5,9]. Зношена техніка потребує своєчасної заміни, оскільки не забезпечує високу якість продукції. Проте ситуація змінюється повільно, інвестиції на технічне переозброєння промислових підприємств виділяються в обмежених обсягах. Це впливає на зростання кількості високопродуктивних місць, яка залежить від обсягів та темпів переозброєння активної частини основних виробничих засобів, що повинно забезпечуватися прискореними темпами машинобудування. Тому потрібно сприяння держави насамперед підприємствам саме цієї галузі як локомотива вітчизняної промисловості.

Перелічені чинники потребують доповнення іншими важливими через призму досвіду європейських країн. Так, наприклад, у Німеччині пріоритетом у процесі забезпечення зайнятості вважається введення пільг для новостворених підприємств з метою створення нових робочих місць. До такого роду пільг належать звільнення підприємства протягом перших чотирьох років його діяльності від ряду соціальних обов'язків стосовно працівників. Зокрема, у цей період роботодавець може звільняти працівників без виплати їм компенсації. Закон «Про стимулювання зайнятості» 1985 р. вніс зміни до § 112а Закону «Про статус підприємства» від 15 січня 1972 р. у редакції від 23 грудня 1988 р., відповідно до яких такого роду звільнення вважаються як такі, що відповідають діючому на підприємстві соціальному плану, якщо вони вчинені внаслідок зміни в діяльності підприємства. При цьому встановлені обмеження для чисельності працівників, яких звільняють у такий спосіб: для малих підприємств – 20% усього персоналу, для великих – 10%. У цей період підприємства взагалі звільняються від дотримання соціального плану[8].

У Швейцарії як спосіб забезпечення зайнятості населення важливу роль відіграє створення так званої резервної системи. Суть резервної системи полягає в тому, що в суспільному секторі економіки в періоди економічного підйому резервуються робочі місця й замовлення. Це відбувається таким чином, щоб таке резервування не торкалось «важливих економічних інтересів» держави (на загальнофедеральному, кантональному або місцевому рівнях), про що зазначається в ст. 2 Закону про підготовчі заходи щодо запобігання криз і забезпечення зайнятості населення від 30 вересня 1954 р. Зарезервовані місця й замовлення згодом можуть бути використані у випадку масового звільнення працівників у період спаду виробництва для запобігання масовому безробіттю. Заходи з боку приватних підприємств поєднуються з державними заходами, що включають у себе як створення робочих місць у державному секторі, так і фінансову підтримку приватних підприємств. У законодавстві федерального рівня способи забезпечення зайнятості державними структурами не деталізовані. Окреслені лише сфери (експорт, туризм, приватні інвестиції, модернізація виробництва тощо) або коло осіб (літні працівники й інші працівники, яких найбільше торкається криза), на які діяльність держави із забезпечення зайнятості повинна бути орієнтована в першу чергу. Субсидії федеральної влади мають індивідуальний характер, а тому також недостатньо конкретизовані в законодавстві [8].

Питання зайнятості та безробіття, наприклад у Польщі, є невід'ємним елементом усіх важливих економічних рішень, що приймаються в країні. Тому програма створення нових робочих місць у цій країні комплексно поєднує дев'ять взаємозалежних напрямів:

1. Стимулювання розвитку підприємництва та економічних процесів через не інфляційне підвищення ефективного попиту;
2. Заохочення інвестицій;

3. Підтримка експорту та оптимізація імпорту через підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів і оптимізацію валютного курсу;
4. Активна реалізація програми розвитку житлового будівництва;
5. Стимулювання розвитку малих підприємств і самостійної зайнятості;
6. Підвищення зайнятості через зниження рівня оподаткування заробітної плати;
7. Збільшення ресурсів, що спрямовуються на дієві програми з питань ринку праці та поліпшення їх ефективності;
8. Розвиток гнучких форм зайнятості та зміна положень трудового законодавства для підвищення рівня зайнятості;
9. Адаптація професійної освіти до потреб економіки і ринку праці через поширення дуального (за двома спеціальностями) професійного навчання, що використовується у країнах із найвищою культурою та продуктивністю праці (Німеччина, Швейцарія, Австрія, Данія тощо) [8].

Проаналізувавши практичний досвід європейських держав щодо створення нових робочих місць доцільно зазначити, що дана модель державного впливу характерна для країн із стабільною, розвинутою та гнучкою економікою, тому спостерігаємо велику різницю порівняно з аналогічними процесами в Україні.

**Висновки.** Формування високопродуктивного робочого місця торкається багатьох аспектів мікро- і макроекономічних процесів. Проблема створення і модернізації робочих місць при забезпеченні оптимальної та високопродуктивної зайнятості працездатних громадян є однією з найгостріших економічних і соціальних проблем сучасного етапу формування економічних та інших відносин. Впливати на ситуацію по створенню і модернізації високопродуктивних робочих місць слід комплексно. Це пошук джерел і збільшення інвестицій, визначення пріоритетів розвитку по галузям, територіям, ринках збуту та кадрового потенціалу, що потребує подальшого дослідження. Основною ж умовою модернізації виробництва є підвищення інвестиційної привабливості економіки України.

#### Список використаних джерел.

1. Механізми управління процесом створення робочих місць [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://vasilievaa.narod.ru/12\\_5\\_01.htm](http://vasilievaa.narod.ru/12_5_01.htm).
2. [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/ni/ind\\_rnk/ind\\_u/2002.html](http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/ni/ind_rnk/ind_u/2002.html)
3. Постанова Кабінету міністрів України №1008 від 15.10.2012р. «Про затвердження Програми сприяння зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2017 року».
4. Куліков Г. Т. Активізація процесу створення нових робочих місць у сучасних умовах / Г. Т. Куліков // Соціально – трудові відносини: теорія та практика : зб. наук. праць / М-во освіти і науки України, ДВНЗ "Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана"; [відп. ред. Т. Г. Кицак]. – 2013. – № 1(5). – С. 25–31.
5. Кожем'якіна С.М. Продуктивність праці на макrorівні: визначення, аналіз та прогнозування : монографія / Кожем'якіна С.М. – К. : ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2012. – 374 с.
6. Світовий банк погіршив прогноз економіки України [Електронний ресурс] – <http://ua.korrespondent.net/business/economics/3566218-svitovyi-bank-pohirshyv-prohnoz-ekonomiky-ukrainy>
7. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 № 1560-ХІІ с.1.
8. Яннж Г. Створення нових робочих місць: досвід європейських сусідів / Г. Яннж, В. Лесів // Людина і праця. – 2005. – № 3. – С. 29.
9. Кичко Н.И. Капиталовооруженность и техническое перевооружение в российской экономике: к дискуссии о неоиндустриализации / Н.И. Кичко, А.В. Ложникова, И.В. Муравьев // Вестник Томского государственного университета. – 2012. – №370. – С. 114–119.
10. Економіка регіонів у 2015 році: нові реалії і можливості в умовах започаткованих реформ – К.: НІСД, 2015. – 92 с.

#### References.

1. Semjonov, A. (2015), "The mechanisms management of the process job creation", available at: [http://vasilievaa.narod.ru/12\\_5\\_01.htm](http://vasilievaa.narod.ru/12_5_01.htm) (Accessed 27 October 2015).
2. State Statistics Committee of Ukraine (2015), Statistical information, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 27 October 2015).
3. Постанова Кабінету міністрів України №1008 від 15.10.2012р. «Про затвердження Програми сприяння зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2017 року».
4. Kulikov, H.T. (2013), "Enhancing the process of creating new jobs in modern conditions", Sotsial'no-trudovi vidnosyn: teoriia ta praktyka, vol. 1, no. 5, pp. 25–31.
5. Kozhem'iakina, S.M. (2012), Produktivnist' pratsi na makrorivni: vyznachennia, analiz ta prohnozuvannia [Labour productivity at the macro level: definition, analysis and forecasting], TOV «NVP «Interservis», Kyiv, Ukraine.
6. Korrespondent.net (2015), "The World Bank has downgraded its forecast of economy of Ukraine", available at: <http://ua.korrespondent.net/business/economics/3566218-svitovyi-bank-pohirshyv-prohnoz-ekonomiky-ukrainy> (Accessed 27 October 2015).
7. Verkhovna Rada of Ukraine (1991), The Law of Ukraine On Investment Activity", available at: [http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/1560-12\\_5](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/1560-12_5) (Accessed 27 October 2015).
8. Yannzh, H. (2005), "Creation of new jobs: the experience of European neighbors", Liudyna i pratsia, vol. 3, pp. 29.
9. Kichko, N.I. (2012), "The capital intensity and technical re-equipment of the Russian economy: for discussion about the neoindustrialization", Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta, vol. 370, pp. 114–119.
10. Shevchenko, O.V. (2015), Ekonomika rehioniv u 2015 rotsi: novi realii i mozhlyvosti v umovakh zapochatkovanykh reform [The economy of regions in 2015: new realities and opportunities in terms of reforms initiated], NISD, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 19.11.2015 р.